

Kolb tapasztalati tanulás modellje egy mai borsodi tanár nézőpontjából

*Kolb, D. A.: Experiential Learning:
Experience as the Source of Learning and Development*

„A tanulás az a folyamat, ahol a tudás a tapasztalatok átalakításával jön létre.”
David A. Kolb

Az *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development* (A tapasztalati tanulás: A tapasztalat mint a tanulás és fejlődés forrása) című kiadvány szerzője David A. Kolb. A könyv 1984-ben jelen meg, második kiadása 2015-ben került nyomtatásba. Az első kiadásban a szerző az egyén gondolkozását, a gondolkodáshoz vezető lehetséges útvonalakat taglalta, amit sokan kritikával illettek. A második kiadásban erre úgy reflektált Kolb, hogy valójában ő nem akart politikai és társadalmi vonatkozásokban is vizsgálódni, ami persze indokolt lett volna a könyv tartalmát tekintve. A modell megalkotásakor sokkal inkább az egyéni tanulási folyamatok prezentálása, a kognitív és pszichológiai fejlődés és a perceptuális érzékelés volt a fókuszban. Konkretizálja a tapasztalati tanulás modelljében szereplő négy elemi részt, illetve javítja a koherens pólusok közötti dialektikát, amelyet az ábrán egy oda-vissza kölcsönhatású nyílal prezentál, ezzel is utalva az elemi részek közötti kohézióra. A könyv előlapja már szimbolikusan is utal a tudományos mű centralizált magjára, amely a tapasztalati tanulás modelljét spirálként, egy véget nem érő csigaházként vetíti az olvasó elé. Ez a képi szimbólum arra utal, hogy a könyv a tapasztalati tanulást véget nem érő folyamatként

értelmezi, amely „kiegészíti” a formális, hagyományosan tantermekben zajló oktatás folyamatát, és hangsúlyozza az individuálisan gyűjtött szubjektív tapasztalatok és az azokra való reflektálás fontosságát.

A mű egészen mélyrehatóan reflektál a tapasztalati tanulóhoz kapcsolódó elméleti háttér kialakulásának előzményeire és körülményeire egyaránt. A szerző jelentőségét prezentálja, hogy a tapasztalati tanulás teóriáját széles körben használják. Kolb alapító tagja az Experience Based Learning Systems, Inc. (EBLS) nevű, több egyetem és iskolai szervezetet magában foglaló szervezetnek, amely a tapasztalati tanúlással kapcsolatos kutatásokra koncentrálnak. Számos könyve jelent meg, nem kizárólag a tapasztalati tanúlással kapcsolatban, de a tanulási stílusokkal és azoknak az életünkbe való beépítésével kapcsolatban is.

A könyv struktúráját tekintve három nagyobb tartalmi egységet ölel fel, és kilenc fejezetből áll. A fejezeteket szisztematikusan építi fel Kurt Lewin szervezeti viselkedéseméletétől kezdve Piaget gyermekkori kognitív fejlődéseméletén át Dewey pragmatista elven alapuló oktatási folyamatról vallott elképzeléséig (Kolb, 2015). Az elméleti kitekintés Dewey, Lewin és Piaget munkáiban fellelhető és adaptálható komponensek feldolgozásával kezdődik, amelyeket integrál

a tapasztalati tanulás modelljébe. Piaget elmélete a gyermekkori értelmi fejlődést szakaszolja. Ezekben a szakaszokban megjelenik (1) a perceptuális és motoros érzékelés, a környezet érzékelése, (2) a konkrét tapasztalatok és a megfigyelés, (3) a tapasztalatok alkalmazása az előző két szakasz integrálása révén. (4) Az utolsó szakaszban már olyan fejlődés megy végbe, ahol az előbb említett szakaszok összességét alkalmazza, cselekvési folyamataiban a gyermek. Míg Piaget a konstruktivizmus mentén haladva alkotta meg a gyermekkori fejlődés szakaszait, addig Dewey (Kolb, 2015. 30–31.) a pragmatizmus elvével élve gondolkodott az oktatás folyamatairól. Dewey hitt abban, hogy a tanulás nem felkészítés a jövőre, a tanulásnak önmagáért kell történnie. Dewey modelljét integrálva Kolb arra a következtetésre jutott: ahhoz, hogy a tanulás mint folyamat elinduljon, szükséges egy kiváló impulzus, amely a mozgatóereje a tanulási spirál folyamatának. Ezt a folyamatot megfigyelések övezik, melyek alapján létrejön a tudás, amivel cselekedhetünk. Ezt az ismétlődő folyamatot fogalmazta meg a tapasztalati tanulás leírására. A tapasztalati tanulás modelljével párhuzamosan a legújabb fiziológiai kutatásokat is elemezte, támaszkodva James Zull (biológus, biokémikus) és Betty Edwards (jobb agyféltekés rajzolás) munkásságára. Elemzése arra is kiterjed, hogy milyen kapcsolatok fedezhetők fel az agy egyes szegmensei, a tanulásról alkotott modell(ek) és a tanulási folyamat között.

A fejezetekben haladva a tapasztalati tanulást változatos példákkal prezentálja, jelezve, hogy egész életünkben elkísér minket, függetlenül attól, milyen pályát vagy karriert választunk magunknak. Viszont abban, hogy a modell melyik kvadránsát, tanulásiszervezet-halmazát érintjük (alkalmazkodó, széttartó, összetartó, asszimiláló), és ezen belül a tapasztalati tanulás preferált pólusait (tapasztalat – fogalomalkotás, reflektív megfigyelés – aktív kísérletezés), számottevően nemcsak a társadalomban elfoglalt helyünk és környező kapcsolataink, személyes

élményeink játszanak szerepet, de az oktatási formák és rendszerek is. Továbbá betekintést nyerhetünk Jung lélektanitípus-elméletén keresztül az extrovertált és introvertált személyiségtípusok által preferált tanulási stílusok vizsgálatába. A világhoz való viszonyt, a döntéshozatalt, az észlelést és gondolkodást az introvertált és extrovertált személyiségtípusokon keresztül mutatja be Kolb. A fejezetekben megismerkedhetünk Kolb tanulásistílus-leltárával, amely kilenc tanulási stílust épít a tapasztalati tanulás modelljébe (kezdeményező, tapasztaló, elképzelő, színészi, kiegyensúlyozott, reflektáló, döntési, gondolkodó, analizáló), amely a négy tanulási dimenzióban vagy szerkezetben (alkalmazkodó, széttartó, összetartó, asszimiláló) foglal helyet, és kapcsolódik a modell négy elemi részéhez (konkrét tapasztalat – elvont fogalomalkotás, reflektív megfigyelés – aktív kísérletezés).

Ezek alapján a társadalmi tudásstruktúrák tipológiája is fontos szerepet kap a vizsgált modell kapcsán, amelyhez nagy segítséget nyújt Pepper világhipotézise, ami szintén négy típust különböztet meg a tudás vagy készségek meghatározásakor (formizmus – összetartó, kontextualizmus – alkalmazkodó, organizmus – széttartó, mechanizmus – asszimiláló). Míg a kontextualizmus szelektíven válogat a tények közül, kérdéseket tesz fel, addig az organikus gondolkodó/megközelítés a részletek közötti kölcsönös viszonyt vizsgálja a teljesebb kép kirajzolódásáért. Ezzel ellentétben a mechanikus ok-okozati viszonyokra támaszkodva elméleteknek ad érvényesítést gyakorlati tapasztalatokon keresztül, míg a formális előnyben részesíti a tudományos vizsgálatokból származó érzékszervi tapasztalatot. A tapasztalati tanulás szintén négy dimenzióját (konkrét tapasztalat, reflektív megfigyelés, elvont fogalomalkotás, aktív kísérletezés) fedi le a tanulásból kiinduló és abból elsajátított tudással (alkalmazkodó, széttartó, asszimiláló, összetartó), amely megköveteli a „józan ész” kritikáját, azaz az elsajátított tudás finomítását. Azaz a társadalmi struktúrákat alapul véve más és

más tudással rendelkezünk, és ahhoz, hogy ezeket finomítani tudjuk, elengedhetetlen egyfajta szkepticizmus a tanulási folyamat során. Kolb további vizsgálatai a tapasztalati tanulás során kitérnek az oktatási rendszerre és azon tudományágakra, amelyek a társadalmi normák és elvárások követelményeinek megfelelően alakítják ki a megkövetelt tudásstruktúrákat. Épp olyan formában, ahogyan azt korábban említettük. Tehát a tanulási folyamat szerkezete: konkrét tapasztalat – aktív kísérletezés (alkalmazkodó), konkrét tapasztalat – reflektív megfigyelés (széttartó), elvont fogalomalkotás – reflektív megfigyelés (asszimiláló), elvont fogalomalkotás – aktív kísérletezés (összetartó) meghatározza az elsajátított tudás szerkezetét (kontextualizmus – alkalmazkodó, széttartó – organikus, összetartó – formizmus, asszimiláló – mechanikus), amit a tudományterületek saját követelményeinek megfelelően alakítanak, és amely a választott karrier folyamán tovább öröklődik, hiszen az egész életen át tartó tanulás folyamata aktív és folyamatos tanulást idéz elő időtől és helytől függetlenül. A szerző a tapasztalati tanulás viszonylatában a legfrissebb kutatásokból kiindulva kiegészíti Piaget modelljét a felnőttkori fejlődés három szakaszával, melyek az elsajátítás, a specializáció és az integráció. Ennek során a már elsajátított tudást az adott szakterületnek megfelelően integrálja az egyén által végzett munka követelményeibe.

A címválasztásomban utaltam rá, hogy egy tanár nézőpontjából szeretném a kötetet bemutatni. Pedagógusként a mű mélyebb és szélesebb nézőpontot biztosíthat, ha a megszokott oktatási megközelítéstől eltérően a tapasztalati tanulás modelljét tudatosan integráljuk a tanulásfelfogásunkba és -gyakorlatunkba. Komplexebb átalakulás jöhet létre a tanulás mezsgyéjén, amely inspirál nemcsak a fejlődésben, viselkedésben, oktatásban, munkában, de a magánéletben is. A könyv tanulságai alapján alátámasztható a létjogosultsága annak, hogy a tapasztalati tanulás modelljét a hátrányos helyzetű

általános iskolákban még inkább használjuk, hiszen azok a tanulók, akik a társadalom perifériájára kerültek, a kevesebb öket érő inger hatására nagyobb lemaradással küzdenek, amely években mérhető kortársaikhoz képest. A hagyományos frontális oktatási módszerek nem nyújtanak számukra hatékony tanulási alapot. Továbbá nem ismerik meg saját gondolkodási/tanulási módszerüket, amely egy idő elteltével a motiváció elvesztését serkenti.

Felső évfolyamokon különösen, hiszen erre a korra a tanulók egyre inkább képessé válnak ítéletet formálni, tervezni, reflektálni egy adott problémára és kutatni a megoldás után. A pedagógus pedig facilitátorként jelen van, és korrigálja a tanulási folyamatnak azokat a pontjait, amelyekben vizsgálat alá veszik ezeket a tapasztalatokat, és a minőségi szelektálás révén megfelelő tapasztalat jöhet létre. Számos kritika éri a tapasztalati tanulás modelljét az empirikus tapasztalatok szilárd hiánya miatt (Morris, 2019). Thomas Howard Morris tanulmányában kifejti, hogy a modell nem foglalkozik kellően a kontextussal. A vizsgálat során pedagógusokat kérdezett meg a modell kapcsán, hogy ők hogyan tudnák meghatározni a konkrét tapasztalat fogalmát. A megkérdezettek nagyrészt a kontextust tartották a legfőbb tényezőnek, hiszen nem mindegy, hogy hol, mikor és mit vizsgálunk, milyen módszerekkel. Fontos, hogy olyan légkör legyen, ami kontextusban gazdag, és szükségessé teszi az aktív tanulói részvételt. Ezzel szemben Kolb állítása, miszerint tapasztalataink helytől és időtől függetlenül jönnek létre az egész életen át tartó tanulás során, valamelyest korrigációt sürget, illetve a modell alapjainak kritikus pontja okozta szkepticizmus miatt, miszerint „helyes” tapasztalatokat az elméletek vizsgálata, szelekciója és kritikai reflexió révén vagyunk képesek érvényesíteni (Nahalka, 2019). Nahalka szerint a tapasztalat igenis fontos tényezője a tanulásnak, de a modell értelmezhetőségében a problematika, miszerint ahhoz, hogy tapasztalat létrejöhessen, egy elmélet sikeressége avagy meghiúsulása válik szükségessé. Azaz egy

elmélet cselekvés útján jön létre, és ebből fakadóan születnek meg tapasztalataink. Továbbá úgy gondolja, hogy a tapasztalati tanulás modellje egyrészt káros hatású is lehet a tanulókra, hiszen olyan elméletek kipróbálására sarkallhat, amelyeknek kivitelezhetősége és jelentéséből származó tapasztalata félreértelmezésre adhat okot. Tehát a modellnek bizonyos részei korrekciót kívánnak. Bár számos kritika fogalmazódik meg a modell kapcsán, korántsem elhanyagolható, hogy a tapasztalati tanulás számos olyan változást hozott az oktatásban, amely a tanulóközpontúságot hirdeti, és amely személyre szabottan kínálja fel az élményközpontú, projektalapú oktatási formákat, a tapasztalatorientált terepgyakorlatokat, a kooperatív módszereket, a komplex instrukciós programon alapuló módszereket és a csoportalapú tanulási formákat, amelyek bizonyos tantervekbe beépülve frissítették az oktatási folyamatot (Roberts, 2018).

Összességében a mű számos aspektusból vizsgálja a tapasztalati tanulóssal kapcsolatos hiedelmeket, érveket, teóriákat, s példákon keresztül mutatja be annak érvényességét és az oktatásban betöltött elengedhetetlen szerepkörét. A könyv egyfajta humanista jelleggel mutatja be az olvasónak a tapasztalati tanulás kiindulópontját, annak interdiszciplináris fejlődését és pragmatista vonalon való építkezését a tanulási folyamat alakulásában. Összefoglalja a már megelőzően meghatározott filozófiai irányzatokat, tanulási modelleket, tudáselméleteket, és javaslatot tesz alkalmazásukra a jövőben. Az olvasót

gondolkodásra készíti nemcsak a saját tanulási formáinak megnyilvánulásában, hanem kultúrák és társadalmi helyzetek jelentőségét hangoztatva. Vizsgálja a modellt különböző fejlődési szakaszokon át, és diagnosztizálja a lehetséges karrierutak elsajátításában meghatározott követelményeket. Számos tanulmányt, hivatkozást és áttekintést találhatunk a könyvvel kapcsolatban, amelyek magasztalják avagy épp kritikát fogalmaznak meg tapasztalati tanulás modelljével kapcsolatban. Való igaz, a könyv tapasztalati tanulás-modelljével kapcsolatban számos gyenge pont fogalmazódott meg a kritikusok körében, mégis úgy gondolom, kiváló táptalajt biztosíthat azoknak, akik mélyebben szeretnék áttekinteni a tapasztalatokon alapuló tanulást. A művet mindenképpen ajánlom azoknak, akik más aspektusból akarnak tekinteni a tanulás fogalmára. Nem kizárólagosan oktatáskutatóknak és fejlesztőknek, hanem tanítóknak és tanároknak is gazdagító, megerősítő olvasmány lehet. Bár számos alternatív tanulási metodika nyert teret a könyv megjelenése óta, mégis a felsorakoztatott pozitívumok és szkeptikus részek mellett vitán felül áll, hogy a „tapasztalat” szilárd vázát képezi a tanulásnak mint folyamatnak, és – az IKT-eszközök fejlődését kiaknázva – még több lehetőségünk volna nemcsak a tanulók egyéni kompetenciáját fejleszteni, hanem a hagyományos formális oktatás szerepét is lazítani.

Borsodi István

Sajóvárkonyi Általános Iskola

Köszönetnyilvánítás, támogatás

Szeretném megköszönni dr. Ceglédi Tímea, a Debreceni Egyetem adjunktusának támogatását: a késedelem nélküli és pontos korrektúrázásokat, illetve azt

a fajta strukturált gondolatmeneti alapot, amely lehetővé tette, hogy ez a recenzió létrejöhessen.

Irodalom

- Kóbor, K. (2021). Tapasztalati tanulási módszerek helye és szerepe a szociális képzésekben. *Matarka*, 8(2), 7–11.: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/10522/9370> Utolsó letöltés: 2024. 08. 09. DOI: 10.29376/parbeszed.2021.8/2/7
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Second Edition. Pearson FT Press.
- Nahalka, I. (2019). A tapasztalati tanulás elvének kritikája. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(2), 7–21. https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/journals/upsz_2019_1_2_online.pdf Utolsó letöltés: 2024. 08. 09.
- Morris, T. H. (2019). Experiential learning – a systematic review and revision of Kolb’s model. *Interactive Learning Environments*, 28(8), 1064–1077. DOI: [10.1080/10494820.2019.1570279](https://doi.org/10.1080/10494820.2019.1570279)
- Roberts, J. (2018). The Possibilities and Limitations of Experiential Learning Research in Higher Education. *Journal of Experimental Education*, 41(1), 3–7. DOI: [10.1177/1053825917751457](https://doi.org/10.1177/1053825917751457)